

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MATEMATIKO, NARAVOSLOVJE IN
INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE

ZAKLJUČNA NALOGA
SPOLNA ZLORABA V OTROŠTVU IN DOŽIVLJANJE
SPOLNOSTI V ODRASLOSTI

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MATEMATIKO, NARAVOSLOVJE IN
INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE

Zaključna naloga

Spolna zloraba v otroštvu in doživljanje spolnosti v odraslosti

(The effects of childhood sexual abuse on adult sexual functioning)

Ime in priimek: Tina Cokan

Študijski program: Biopsihologija

Mentor: doc. dr. Gregor Žvelc

Koper, september 2014

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Tina COKAN

Naslov zaključne naloge: Spolna zloraba v otroštvu in doživljanje spolnosti v odraslosti

Kraj: Koper

Leto: 2014

Število listov: 33

Število referenc: 51

Mentor: doc. dr. Gregor Žvelc

Ključne besede: spolna zloraba, posledice, incest, spolnost, zasvojenost s spolnostjo

Izvleček:

Do spolne zlorabe prihaja povsod po svetu, a ta, žal, prevečkrat ostaja neodkrita. Posledice, ki jih pusti pri žrtvi, so hude in dolgotrajne. Diplomsko delo vsebuje osnovne informacije o spolni zlorabi, incestu in značilnostih družin spolno zlorabljenih oseb. Poudarek je predvsem na doživljanju spolnosti v odraslosti kot posledici spolne zlorabe v otroštvu. Avtorica je pri pregledu literature ugotovila, da ima spolna zloraba negativen vpliv na spolnost. Preživele žrtve spolne zlorabe poročajo o težavah s spolnim vzbujenjem, strahu pred spolno intimnostjo, občutkih krivde in sramu, nezadovoljstvu s spolnostjo, izogibanju spolnim odnosom ter preokupaciji s spolnimi odnosi.

Key words documentation

Name and SURNAME: Tina COKAN

Title of the final project paper: The effects of childhood sexual abuse on adult sexual functioning

Place: Koper

Year: 2014

Number of pages: 33

Number of references: 51

Mentor: Assist. Prof. Gregor Žvelc, PhD

Keywords: sexual abuse, consequences, incest, sexuality, sexual addiction

Abstract:

Child sex abuse is widespread, but, unfortunately, it remains undetected far too often. The survivors of sexual abuse tend to experience severe and long-term consequences later in their adult lives. This paper contains basic information about childhood sexual abuse, incest and examines family characteristics of sexual abuse survivors. Besides that, it focuses on the impact of sexual abuse on the experience of sexuality later in adulthood. The author found, that sexual abuse has a negative impact on sexuality. Victims of sexual abuse report many problems connected with their sexual performance. The survivors of sexual abuse report the following problems: problems with sexual arousal, fear of sexuality, feelings of fear and guilt, dissatisfaction with sexuality, avoidance of sexual intercourse and preoccupation with sexual matters.

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojemu mentorju, doc. dr. Gregorju Žvelcu, za usmerjanje in pomoč pri nastajanju diplomskega dela.

Prav tako se zahvaljujem tudi asist. mag. Vesni Jug, ki mi je bila vedno pripravljena pomagati.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	PSIHOLOŠKA TRAVMA.....	2
3	SPOLNA ZLORABA	4
	3.1 Definicija spolne zlorabe.....	4
	3.2 Kdo so storilci?.....	6
	3.3 Posledice spolne zlorabe	7
	3.4 Dejavniki, ki vplivajo na doživljanje posledic	8
	3.5 Najpogostejše strategije, ki jih žrtev uporablja za preživetje.....	9
4	SPOLNA ZLORABA IN DRUŽINA	12
	4.1 Incest	12
	4.2 Značilnosti družin spolno zlorabljenih.....	13
5	SPOLNA ZLORABA IN SPOLNOST	17
	5.1 Spolna zloraba in doživljanje spolnosti v odraslosti	17
	5.1.1 Simptomi kompulzivne retravmatizacije (SKR).....	19
	5.2 Parafilije	21
	5.3 Zasvojenost s spolnostjo.....	23
6	SKLEPI	24
7	LITERATURA IN VIRI	25

1 UVOD

Ljudje se v svojem življenju soočajo s prijetnimi in neprijetnimi izkušnjami. Nekatere od njih so za posameznike še posebno travmatične. Ena od zelo travmatičnih izkušenj, ki ni redkost in jo lahko posameznik doživi v svojem življenju, je tudi spolna zloraba. Dejanja spolne zlorabe se dogajajo v vseh civilizacijah, ne glede na socialno-ekonomski status, vero, raso, spol in starost. V večini primerov je storilec žrtvi tudi dobro poznan. Ljudje si otroštvo predstavljamo kot prijetno obdobje, brez skrbi in obveznosti, a je hkrati to obdobje za otroka najbolj nevarno, saj je najbolj ranljiv in odvisen od svojih bližnjih. Nekateri otroci so deležni ljubečega odnosa s strani staršev, ki jim daje občutek ljubljenosti, varnosti in sprejetosti. Vsi otroci žal nimajo takšne sreče, saj so prav ti prevečkrat žrtve spolne zlorabe od oseb, ki bi jim morale nuditi ljubezen in varnost. Otrok tako dobiva napačne predstave o svetu in spolnosti. Svet dojema kot nevaren, spolnost pa enači z ljubeznijo, saj je bil tako naučen. Med odraščanjem se spopada z občutkom osamljenosti, izdatnosti, neljubljenosti, nezaželjenosti in občutkom, da nihče ni vreden zaupanja.

O spolnih zlorabah se v današnjem času več piše in govori, vendar je še vedno preveč spolnih zlorab neodkritih, ozaveščenost ljudi o njih pa premajhna. Namen diplomskega dela je pridobiti čim več informacij o spolni zlorabi in s tem širiti informacije o njej, saj menimo, da se o spolni zlorabi premalo govori in je premalo napisanega, zavedanje ljudi o pogostosti spolne zlorabe in njenih posledicah pa premajhna. Menimo, da spolna zloraba za javnost še vedno predstavlja »tabu«¹ temo, ki se velikokrat dogaja pred našimi očmi, a smo zanjo slepi ali pa preprosto resnici ne upamo pogledati v oči. Na podlagi pregleda literature smo želeli izvedeti, katera dejanja se uvrščajo pod spolno zlorabo, kdo so storilci spolnih zlorab, iz kakšnih družin prihajajo spolno zlorabljeni posamezniki, kakšne so posledice spolne zlorabe in ravnanja, ki posameznikom pomagajo pri preživetju, ter predvsem, kakšen je vpliv spolne zlorabe na doživljanje spolnosti v odraslosti.

2 PSIHOLOŠKA TRAVMA

Travme doživljajo ljudje povsod po svetu. Pri ljudeh lahko povzročijo preoblikovanje njihovih prepričanj, njihove osebnosti in razumevanja pomena življenja. Lahko spremenijo tudi potek subjektovega življenja in povzročijo tudi večgeneracijske posledice (Cvetek, 2009).

Psihična travma je širok označevalec, ki pokriva blažje in intenzivnejše, dolgoročnejske in kratkoročnejske odzive subjekta na zelo ogrožajoč dogodek (Mikuš Kos, 2001). Je poseben odnos med subjektom in okoljem, katerega subjekt zazna ali oceni kot dogajanje, ki je ogrožajoče in presega njegove obrambne ali obvladovalne zmogljivosti (Mikuš Kos in Slodnjak, 2000). Markham (1999) psihično travmo deli na *naključno psihično travmo* (npr. izguba starša, smrt bližnje osebe, posvojitve), *nenamerno* in *namerno psihično travmo* (npr. spolna zloraba, nasilje) ter *travme, ki se zgodijo pod vplivom alkohola*.

Travmatske izkušnje so zelo zastrašujoče in ogrožajoče izkušnje, ki se pri otrocih kažejo kot znamenja dolgotrajnih posttravmatskih motenj (Mikuš Kos in Slodnjak, 2000). Najpogostejši travmatski dogodki, ki jih doživljajo posamezniki, so prometne nesreče, spolna zloraba, nasilje v družini, ugrabitve, vojna, naravne nesreče, tehnološke katastrofe (Mikuš Kos in Slodnjak, 2000), ropi, telesni napadi, teroristični napadi, življenjsko nevarne bolezni, trpinčenje, mučenje in podobno (Cvetek, 2009). Avtor še dodaja, da so za subjekt lahko travmatski tudi dogodki, ko izve, da so travmatski dogodek doživele njemu bližnje osebe.

Posamezniki lahko v svojem življenju doživijo tudi večje število neprijetnih dogodkov in občutij, t. i. *kumulativna travmatska doživetja*. Skupni učinek teh dogodkov običajno ni enak preprosti aritmetični vsoti, ampak je veliko večji. Večje je število neprijetnih kumulativnih travmatskih izkušenj, ki jih posameznik doživi, ter njihovih socialnih, telesnih in psiholoških posledic, ki jih povzročijo posamezniku, bolj so posledice travmatske izkušnje dolgotrajne in težke (Mikuš Kos, 2001).

Odzivi na travmatski dogodek in njihove dolgotrajne posledice so individualni (Mikuš Kos, 2001). Prve reakcije na travmatski dogodek so lahko takojšnje ali pa je škoda travmatskega dogodka vidna šele čez nekaj časa. Ne glede na to, kakršenkoli škodljiv vpliv bi utegnila imeti travma na posameznika, moč travme ne pojenja, temveč s časom samo narašča (Markham, 1999; Mikuš Kos in Slodnjak, 2000). Kako bo posameznik reagiral na travmatski dogodek, je odvisno od narave in intenzitete dogodka, posameznikove stopnje izpostavljenosti dogodku, od vzroka ali storilca travmatskega dogodka, od pomena, ki ga ima ta dogodek za posameznika, od lastnosti otroka (starosti, razumevanja dogodka, osebnostnih lastnosti, odpornosti, zdravstvenega stanja in podobno) in od podpore oziroma

pomoči, ki jo posameznik dobi v svojem okolju (Mikuš Kos, 2001; Mikuš Kos in Slodnjak, 2000).

Posledice travmatskih doživetij so čustvena zavrtost, travmatske sanje, težave pri učenju, podoživljanje dogodka, motnje spomina, motnje spanja, pretirana previdnost, občutek odtujenosti, strah, zmanjšanje interesov za običajne dejavnosti, nizka samopodoba, ponavljanje travmatskih scenarijev, skrb za druge (Mikuš Kos, 2001), občutki sramu in krivde, neprimerna regulacija afekta, povečana razdražljivost, zloraba substanc, slabše telesno zdravje, depresija (Cvetek, 2002, 2004, v Repič, 2005).

3 SPOLNA ZLORABA

Spolne zlorabe se dogajajo v današnjem času in so se dogajale tudi v zgodovini človeštva (Končnik Goršič, 1995). Otroci, ki so žrtve spolne zlorabe, prihajajo iz vseh kultur, verstev, socialno-ekonomskih slojev, ras in obeh spolov (Bass in Davis, 1998).

Je travmatska izkušnja, ki pusti na otroku nepopravljivo škodo, saj otrok kognitivno, emocionalno in fiziološko ni sposoben in pripravljen na nobeno obliko spolnega stika z odraslim (Gostečnik, 1997).

3.1 Definicija spolne zlorabe

O dejanju spolne zlorabe govorimo takrat, ko odrasel posameznik za zadovoljevanje svojih spolnih potreb izrabi otroka, ki čustveno in razumsko v svojem razvoju ni dovolj zrel, da bi lahko to dejanje razumel in se mu uprl (Končnik Goršič, 1995).

Bain in Sandres (1996, str. 12) spolno zlorabo opredeljujeta kot »dogajanje ali dejanje, ko se odrasel ali starejši mladostnik otroka dotika na način, ki ima seksualno obeležje in otroka uporabi za zadovoljitev svojih seksualnih potreb«. Aktivnosti in načini, ki jih odrasel uporablja, so različni, a vsem je skupno to, da odrasel posameznik pri tem zlorabi svojo avtoriteto in moč, otroka zavaja ali celo prisili v seksualne aktivnosti (Bain in Sanders, 1996).

Frei (1996, str. 12) pravi, da o spolni zlorabi otroka govorimo takrat, »kadar odrasel človek ali mladostnik, načrtno uporabi ali uporablja otroka za to, da se spolno vzburi ali/in da poteši svojo spolno slo.« Odrasel posameznik je v odnosu do otroka vedno v položaju močnejšega zaradi otrokove majhnosti in nevednosti ter ker je otrok pogosto od zlorabljevalca tudi odvisen ali mu zaupa. Otrok zaradi svoje majhnosti in nevednosti ter zaupanja ali odvisnosti od odraslega nima sposobnosti svobodnega odločanja in zavestnega sodelovanja pri spolnih aktivnostih, ki jih odrasel zahteva od njega.

Miller (2000, str. 83) definira spolno zlorabo otroka kot »stik ali odnos med otrokom in odraslim, pri katerem odrasla oseba uporabi otroka za zadovoljitev svojih seksualnih potreb«. Vključuje različne spolne aktivnosti, ki so lahko nefizične in nenasilne (npr. razkazovanje), kot tudi aktivnosti s fizičnim stikom, ki je včasih tudi nasilen. K slednjim dejanjem sodijo vaginalna in analna stimulacija, uporaba otroka za pornografijo in prostitucijo, oralni in analni stik, ljubkovanje, vaginalna in analna penetracija (Miller, 2000).

Spolna zloraba je kompleksna življenjska izkušnja, ki vključuje paleto spolnih aktivnosti med otrokom in odraslim. Vključuje spolni odnos, ljubkovanje spolovila neposredno ali preko oblačil, oralni stik, uporabo otroka za prostitucijo ali pornografijo, izpostavljenost otroka spolni aktivnosti odraslih ali pornografskemu materialu (W. Putman, 2003).

Kljub temu, da veliko avtorjev spolno zlorabo opredeljuje na svoj način, vse klinično-psihološke opredelitve spolne zlorabe, zajemajo tri karakteristike le te. Če gre pri spolnem stiku za katero od teh treh, lahko sumimo na spolno zlorabo, in sicer, za razliko v moči (storilec obvladuje žrtev), za razliko v znanju (ko ima en subjekt boljše razumevanje in implikacijo spolnega zблиžanja – starejši ali bolj inteligenten) in za razliko v zadovoljevanju (storilec se želi spolno zadovoljiti, vendar cilj zlorabe ni vzajemna spolna zadovoljitev, četudi poskuša storilec vzburi žrtev, saj to vzburja njega. Vzburjenje tudi v tem primeru za žrtev ni pozitivno.) (Coulborn Faller, 1993, v Šraj, 2010).

Spekter spolnih dejanj (Frei, 1996; Združenje proti spolnemu nasilju, 2014):

- **opazovanje otroka:** odrasel namenoma ali na skrivaj opazuje otroka, ko se otrok slači, umiva ali je na stranišču;
- **golota:** odrasel se gol sprehaja po hiši pred otroki;
- **poljubljanje:** odrasel poljublja in ljubkuje otroka na način (dolgo in strastno), ki otroku vzbuja občutke nelagodja in sramu;
- **otipavanje in božanje:** odrasel otroka boža ali se ga dotika po intimnih delih telesa (prsni, trebuhu, genitalijah, zadnjici, notranji strani stegen) ali otrok otipava storilca na njegovo zahtevo;
- **masturbacija ali samozadovoljevanje:** otrok mora odraslega opazovati pri masturbiranju ali odrasel otroka prisili v masturbiranje;
- **oralni seks:** otrok se mora z usti in jezikom dotikati spolnega organa odraslega ali odrasel enako počne otroku (felacija in kunilingus);
- **slačenje:** odrasel posameznik se slači pred otrokom;
- **nesramne/opolzke pripombe:** odrasel otroku govori neprimerne pripombe o njegovem telesu ali spolnosti;
- **razkazovanje genitalij:** odrasel otroku kaže svoj spolni organ;
- **spolni odnos na suho:** odrasel drgne svoj spolni organ ob otrokove genitalije, zadnjico, stegna, trebuh (Bain in Sanders, 1996);
- **penetracija penisa v vagino ali zadnjik (sodomija):** odrasel pri spolnem odnosu penetrira v nožnico ali zadnjik;
- **digitalna penetracija (s prsti ali raznimi predmeti) v vagino ali zadnjik:** odrasel s prsti penetrira v zadnjik ali nožnico. Lahko pa tudi v vagino ali zadnjik vstavlja razne predmete (npr. barvice, svinčnik);
- **fotografiranje otrok:** odrasel fotografira otroka;

- **uporaba pornografije:** odrasel otroka prisili v gledanje pornografskih vsebin ali otroka prisili v sodelovanje pri spolnih aktivnostih;
- **spolni odnos z živaljo (bestialnost):** odrasel otroka prisili v spolni odnos z živaljo ali otroka prisili, da živali drgne spolovilo.

3.2 Kdo so storilci?

V preteklosti bi se odgovor glasil moški. Vendar danes vemo, da ni tako. Storilci spolnih zlorab so tako moški kot tudi ženske (Waiss in Galle, 1996). Številke storilcev in storilk spolnih zlorab se v raziskavah razlikujejo. Številke storilcev se gibajo med 93,2% in 99 %, storilk pa med 1% in 6,8 % (Frei, 1996).

Otrok v 80 % pozna svojega storilca, s katerim se je srečal že precej časa prej, preden je postal njegova žrtev (Bain in Sanders, 1996). Najpogosteje je spolno zlorabljen s strani odraslega posameznika, ki mu zaupa, ga ima rad, se ob njem počuti varno in pri njem išče zavetje (Gostečnik, 1997). Največ spolnih zlorab se zgodi v ožjem ali širšem družinskem krogu, najpogosteje s strani moškega sorodnika, ki ima do otroka očetovski odnos (oče, očim, dedek, stric, brat, bratranec, mamin prijatelj) (Frei, 1996). Otroka lahko zlorabi tudi mati, babica, sestra, mačeha, teta (Repič, 2008), učitelj, varuška, vzgojitelj (Frei, 1996), soseda, polsestra (van Loon in Klarik, 2005).

Storilcev spolnih zlorab ne moremo prepoznati na prvi pogled, saj jih ne izdaja nič posebnega. Po navadi so to poročeni posamezniki obeh spolov, ki jih najdemo v vseh družbenih slojih, verskih in svetovnih nazorskih skupinah (učitelji, župniki, politiki, umetniki) (Bain in Sanders, 1996; Waiss in Galle, 1996). Po svoji zunanosti in družbeni vpletenosti so to povsem normalni posamezniki, ki se dobro vključijo v družbo, iz katere ne izstopajo. V svoji okolici so lahko priljubljeni in spoštovani, a so v resnici storilci večkratnih spolnih zlorab otrok. Niso pa vsi storilci takšni, nekateri so brezposelni, alkoholiki in nasilneži, a kljub vsemu jim ne moremo na prvi pogled pripisati dejanja spolne zlorabe otrok (Bain in Sanders, 1996). Govorimo o ljudeh, ki potrebujejo občutek, da imajo moč in kontrolo nad drugimi ter jim ni mar za otrokove potrebe in želje, temveč želijo le zadovoljiti svojo potrebo po moči in nadzoru (Bain in Sanders, 1996; Waiss in Galle, 1996).

Bouwkamp (1996) je storilce razdelil v šest tipov:

Pasivni odvisni storilec

Je zaprt vase, negotov in socialno manj spreten. Moški se do svoje žene obnaša kot odvisen otrok. Ko se žena noče več odzivati na njegove potrebe, vlogo nadomestne mame in žene nadomesti njegova hčerka.

Agresivni dominantni storilec

Običajno si izbere žensko, ki je negotova in neodrasla, saj se ob njej lahko počuti močnega. Člane svoje družine dojema kot svojo last. Če žena ne zadovolji njegovih čustvenih in spolnih potreb, se obrne k svoji hčerki, od katere zahteva, da to stori.

Psihopatski storilec

Ima kriminalno preteklost in je spolno promiskuiteten. Njegova čustvena povezanost z žrtvijo je slaba. Prav tako psihopatski storilec nima občutka krivde in obžalovanja ter je brez vesti. Ljudem se zdi ljubezniv in prijazen na pogled. V okolici ravna preračunljivo, saj mu to pomaga pri doseganju njegovih želja.

Psihotični storilec

Osebo spolno zlorabi šele takrat, ko podleže vplivom psihoze. Ne more obvladovati svojih vzgibov in njegovo vedenje je nepredvidljivo. Navzven deluje nemirno in zmedeno.

Alkoholični storilec

Dejanje spolne zlorabe stori takrat, ko je zelo pijan ali pod velikim čustvenim pritiskom.

Pedofil

Izključno se zanima samo za otroke, saj ga ti spolno privlačijo. Nekateri pedofili so tudi poročeni in spolno aktivni tudi v svoji generaciji.

85 % storilcev spolnih zlorab naj bi pripadalo agresivno dominantnemu in pasivno odvisnemu tipu storilca (Bouwkamp, 1996).

3.3 Posledice spolne zlorabe

Spolna zloraba ima številne posledice, katerih vpliv je lahko kratkotrajen ali dolgotrajen. Težko je določiti, v čem vse je spolna zloraba prizadela posameznika, saj posledice pusti na posameznikovi samozavesti, intimnosti in spolnosti, delu, starševstvu in duševnem zdravju (Bass in Davis, 1998). Vsak otrok se na svojevrsten način spopada s spolno zlorabo in izbira tista ravnanja, ki mu pomagajo pri preživetju (Repič, 2008).

Določiti povsem jasno mejo med kratkoročnimi in dolgoročnimi posledicami spolne zlorabe je skoraj nemogoče, saj se lahko kratkoročne pojavijo že ob začetku spolne zlorabe in trajajo še nekaj časa po njej. Spolna zloraba je lahko enkratni dogodek ali traja tudi več časa (mesecev, let), hkrati z njo pa se pojavljajo v različnih intenzitetah tudi kratkoročne posledice spolne zlorabe. S spolno zlorabo se pojavljajo tudi dolgoročne posledice, katerih vpliv se kaže še mnogo let po tem, ko se je spolna zloraba že končala. Posledice zlorabe lahko trajajo v obdobje adolescence in odraslosti (Šraj, 2010), lahko tudi do smrti (Mršević, 1997).

S spolno zlorabo se povezujejo naslednje posledice: agresivnost, izkrivljen občutek o svojih sposobnostih in nadzoru nad življenjem, občutek nemoči in obupa, zmedenost o spolni identiteti, viktimizacija, nesocialno vedenje, prestopništvo, vedenjske in čustvene

težave, žrtve imajo občutek, da so drugačne od ostalih ljudi, sumničavost in izoliranost od ljudi (Finkelhor in Browne, 1985), motnje spanja, psihosomatske težave, motnje hranjenja (Šraj, 2010), obsesivno kompulzivna motnja (OKM), samomorilne misli in poskusi samomora, zloraba drog in odvisnost (Afifi, MacMillan, Boyle, Taillieu in Cheung, 2014).

V različnih raziskavah so ugotovili, da je spolna zloraba povezana tudi z naslednjimi posledicami: slabšo komunikacijo in zadovoljstvom v medosebnih odnosih, nezaupanjem svojim partnerjem (Dilillo in Long, 1999), depresijo, multiplo osebnostno motnjo, spolnimi motnjami in disfunkcijami, reviktimizacijo (Beitchman, Zucker, Hood, DaCosta, Akman in Cassavia, 1992) in težavami v šoli (Kendall-Tecket, Meyer Williams in Finkelhor, 1993).

Posledice spolne zlorabe so tudi bojzljivost, socialne fobije, zaskrbljenost, občutek sramu in krivde, boleče menstruacije, ginekološka vnetja, bolečine v spodnjem delu trebuha, infekcije mehurja, neplodnost in nevarnost splava, neželena nosečnost, večje tveganje za spolno prenosljive bolezni, somatska obolenja, odrgnine in raztrganine po različnih delih telesa, čustvena razdražljivost in preobčutljivost, depresija, anksioznost, kronična utrujenost in izčrpanost, modrice in rdečice po telesu, motnje osebnosti, nizka samopodoba, samopoškodovanje, težave s koncentracijo in pozornostjo (Repič, 2008).

3.4 Dejavniki, ki vplivajo na doživljanje posledic

Nasilje: če je žrtev med spolno zlorabo doživljala nasilje ali grožnje, so posledice spolne zlorabe hujše (Beitchman idr., 1992; Rojšek, 2002).

Čas trajanja: čim dlje časa je trajala zloraba, tem hujše so njene posledice (Beitchman idr., 1992).

Odziv staršev in okolice: na posledice spolne zlorabe vpliva tudi odziv staršev. Če je odziv teh negativen (npr. ignorirajo), so posledice spolne zlorabe veliko hujše kot v primeru pozitivnega odziva staršev (Beitchman idr., 1992). Če je otrok pri razkritju spolne zlorabe dobil podporo in sočutje od staršev ali okolice, lahko začne s predelovanjem in okrevanjem od spolne zlorabe (Bass in Davis, 1998).

Otrokova razlaga: na trajanje in intenziteto posledic spolne zlorabe vpliva tudi otrokova razlaga dogodka (Beitchman idr., 1992).

Odnos s storilcem: posledice spolne zlorabe so hujše, če je bila žrtev zlorabljenka s strani bližnje osebe (npr. oče) (Beitchman idr., 1992). Brown in Finkelhor (1986, v Repič, 2008) pravita, da ni razlik med travmo, ki jo otrok doživi, če se je zloraba zgodila v ali zunaj družine. Menita namreč, da otrok doživlja več strahu pri zlorabi izven družine kot v družini, saj osebe v družini bolje pozna. Dodajata še, da lahko otrok bolj zaupa in ima boljši odnos s sosedom kot z družinskimi člani, kar v primeru spolne zlorabe s strani soseda pri otroku prav tako povzroči hude posledice, če ne celo hujše, kot če bi ga zlorabil sorodnik. Trdita, da sorodstvene vezi niso tiste, ki bi imele večjo vlogo pri tem, kako hude bodo posledice spolne zlorabe, temveč jo imata strah in zaupanje.

Penetracija: če je pri spolni zlorabi prišlo do penetracije, so posledice spolne zlorabe hujše in dolgotrajnejše (Beitchman idr., 1992).

Starost: mlajši ko je otrok, hujše so posledice spolne zlorabe, ki vplivajo na njegov razvoj, saj otroci, ki so starejši, pred spolno zlorabo že lahko razvijejo nekatere duševne obrambne mehanizme, s katerimi si pomagajo pri razumevanju in dojemanju, da so bili žrtve spolne zlorabe (Rus Makovec, 2003). Beitchman in dr. (1992) so drugačnega mnenja. Pravijo, da so posledice spolne zlorabe hujše, če se je ta zgodila v adolescenci, kot če je do te prišlo pred adolescenco.

Repičeva (2006b) pravi, da ne moremo reči, kateri dejavnik bolj vpliva na doživljanje posledic spolne zlorabe, saj vsak igra pomembno vlogo pri tem.

3.5 Najpogostejše strategije, ki jih žrtev uporablja za preživetje

Otrok, ki je dolga leta žrtev spolne zlorabe, razvije številne obrambne mehanizme, ki so mu pomagali pri preživetju travme (Brecelj-Kobe, Rujevič in Udovič, 2004). Preživetje je tisto, kar žrtve počnejo, da bi preživele pretres, ki jim ga je povzročila spolna zloraba. Veliko je ravnanj, ki žrtvam pomagajo pri njihovem preživetju. Žrtve se velikokrat sramujejo svojega ravnanja, vendar je resnica ta, da je bil to edini način, na katerega je bilo mogoče preživeti. Nekateri načini preživetja so se razvili v dobre lastnosti (npr. uspešnost pri delu), medtem ko so drugi postali ovira (npr. kraje, odvisnost) (Bass in Davis, 1998).

Najpogostejše strategije, ki jih žrtev uporablja za preživetje, so (Bass in Davis, 1998):

Omalovaževanje: žrtev se obnaša, kot da to, kar se ji je zgodilo, ni nič hudega. Otrok tudi misli, da se to dogaja vsem otrokom.

Racionalizacija: gre za način, kako si otrok razumsko razloži zlorabo. Pravzaprav išče vzroke, s katerimi bi lahko opravičil ravnanje storilca. Na primer: »Bil je pijan, zato ni vedel, kaj počne.«

Zanikanje: zlorabljeni zanika, da se zloraba res dogaja oziroma se je zgodila. Ta način ravnanja žrtev je pogost v družinah, kjer je prisoten alkohol in v incestuoznih družinah. Posameznik se z zanikanjem poskuša izogniti temu, da bi komu povedal za zlorabo. Otroku je lažje zanikati, kot se soočiti z resnico.

Smisel za humor: posameznik težke čase lažje preživi s smislom za humor, cinizmom ali grenko duhovitostjo. Oseba tako ohranja določeno varno distanco do ljudi.

Pozabljanje: je najpogostejši in najučinkovitejši način, ki pomaga žrtvam pri spopadanju s spolno zlorabo. Človeški um ima zmožnost, da potlači neprijetne občutke in otroku daje možnost, da na spolno zlorabo pozabi, tudi takrat ko se ta dogaja. Prav pozabljanje je vzrok, da se veliko žrtev ne zaveda dejstva, da so bile spolno zlorabljene.

Zapustitev telesa: velikokrat otroci, ki so žrtve spolne zlorabe, telesno otopijo, da ne bi čutili tega, kar se z njimi dogaja. Nekatero žrtve zapustijo svoje telo in od zgoraj opazujejo

zlorabo, ki se jim dogaja (»lebdijo nad svojim telesom«; posamezniki so telesno prisotni pri zlorabi, a miselno so odsotni).

Nenehen nadzor: posamezniku občutek, da ima vse pod nadzorom, daje varnost, ki je ni imel, ko se je spolna zloraba dogajala (npr. posameznik vsak večer položi čevlje na isto mesto, ima brezhibno pospravljeno sobo).

Nenehna pozornost: posameznik lahko zaznava vsako spremembo v okolju, ki ga pomaga obvarovati pred zlorab (npr. oseba v lokalu sede na mesto, od koder lahko vse opazuje in spremlja).

Razcep: pri razcepu ima deklica dva pogleda na isto situacijo ali osebo, ki sta si nasprotujoča. Punčka enkrat vidi očeta, ki je dober in ljubeč, ter drugič očeta, ki je slab in jo zlorablja.

Zaposlenost in deloholizem: oseba poskrbi, da ima vedno dovolj dela, saj tako pozabi na sedanost in se izogne svojim občutkom. Veliko žrtev svoje življenje živi po urnikih opravil. Veliko žensk čuti potrebo po doseganju zelo dobrih rezultatov, da bi z njimi odpravile občutek, da so v svoji notranjosti slabe.

Zasvojenost: svojo notranjo bolečino želijo obvladati z različnimi oblikami zasvojenosti. Zasvojene so lahko s hrano, z zapletanjem v nevarne situacije, spolnostjo, drogami.

Samotrpinčenje in poskusi samomora: žrtev poskuša na takšen način nadzorovati doživljanje svoje bolečine. Raje se rani sama, kot da bi jo ranil storilec. Takšni posamezniki se lahko pretepajo s pasom, režejo po telesu. S tem, ko si zadajajo rane, upajo, da bodo ljudje izvedeli za njihovo bolečino. Telesna bolečina jih odvrne od čustvene. Nekatere žrtve si poskušajo vzeti tudi življenje.

Laganje in kraja: žrtve pogosto lažejo, še posebej o tem, da niso bile žrtve spolne zlorabe. Kraja je lahko žrtvin klic na pomoč ali se žrtev z njo zamoti in podoživi občutke, ki jih je imela, ko je bila zlorabljena (krivda, strah). Kraja je lahko tudi način, s katerim se žrtev upira avtoriteti in poskuša dobiti nazaj tisto, kar ji je bilo vzeto z zlorabo.

Varnost za vsako ceno: oseba raje izbere situacije, za katere že vnaprej ve, kakšen bo izid. Redko se soočajo z novimi izzivi, tvegajo ali žrtvujejo enkratne priložnosti za varnost. Varnost osebi omogoča, da stoji na trdnih tleh, vendar ji hkrati jemlje tudi možnost, da uresniči svoje sanje in izkoristi svoje ambicije.

Izogibanje intimnosti: posamezniki se s preprečevanjem, da bi se jim kdo približal, zavarujejo pred tem, da bi jih kdo poškodoval, saj, če z drugim ne razviješ nobenega odnosa, te ta ne more izkoristiti. Omejevanje v intimnosti lahko gre tudi v skrajnosti. Na primer: osebe brez težav pretrgajo prijateljstvo, so same ali navezujejo stike z moškimi, ki so zelo daleč, da se ne morejo videti. Nekateri posamezniki se intimnosti izogibajo manj očitno, saj navzven lahko delujejo prijazno in odprto, svoja resnična čustva pa skrivajo v sebi.

Vera v Boga: vera posamezniku predstavlja varnost, saj so v njej že vnaprej določene meje in pravila.

Čezmerna potreba po spolnosti ali izogibanje spolnosti: spolnost je lahko način, s katerim oseba išče bližino in z njo zadovoljuje svoje nespolne potrebe. Lahko pa oseba otopi in ne čuti nikakršnih telesnih občutkov.

4 SPOLNA ZLORABA IN DRUŽINA

»Noben otrok nima možnosti, da bi izbral družino, v katero se bo rodil.« (Repič, 2008, str. 73). Družina otroku predstavlja najpomembnejši in najintimnejši razvojni prostor (Kompan Erzar, 2006; Zlokovićin Dečman Dobrnjič, 2007). Je model, po katerem se otrok nauči osnovnih odnosov, povezav z ljudmi, sodelovanja, iskrenosti itd. Odnosi, ki mu jih v začetku njegovega življenja predstavlja družina, otroku omogočajo preživetje in vstop v socialni svet, saj sam v sebi ne more razviti osnovne psihične strukture. V tem se kaže pomembnost odnosov s primarnimi osebami, ki so pomembni za posameznikov vseživljenjski razvoj (Gostečnik, 2002).

4.1 Incest

Incest je vrsta spolne zlorabe, pri kateri otroka zlorablja član njegove ožje družine (največkrat oče, oči, dedek ali brat). Je najpogostejša oblika spolne zlorabe, ki žal dolga leta ostaja skrita za domačimi vrati in je redko razkrita (Bain in Sanders, 1996). Avtorja še dodajata, da so deklice pogostejše žrtve incesta.

Repičeva (2008) incest definira kot vsak spolni stik (oralni in analni seks, dotikanje in božanje po intimnih predelih, penetracijo s prsti ali predmeti) med posamezniki, ki so v sorodu (oče, mama, brat, dedek, babica, stric, teta ...) ali se občutijo blizu (npr. mačeha, oči, polbratje in sestre ...). Travma, ki jo otrok doživi zaradi incesta, pusti posledice na mnogih področjih otrokovega življenja in ga označi za vse življenje.

Courtoisova (1997) incest definira kot spolni stik ali obnašanje med sorodniki ali na videz povezanimi posamezniki ter dodaja, da o incestu kot obliki spolne zlorabe govorimo takrat, ko je storilec od žrtve starejši, fizično močnejši in večji ali ima nad žrtvijo moč in oblast ali avtoriteto.

Incest v družini naj bi temeljil na naslednjih štirih osnovah (Maddock in Larson, 2004, v Cvetek, 2009):

Incest, ki temelji na izkrivljenem izražanju čustvene bližine

Gre za izkrivljen in napačen način izkazovanja ljubezni. Storilčeva motivacija redko temelji na pomanjkanju spolnih odnosov z ženo. Velikokrat imajo storilci tudi težave s kroničnim spolnim nezadovoljstvom. Očetje dvorijo svojim hčerkam ali posvojenkam ter jim tako na napačen način izkazujejo čustveno bližino in ljubezen. Takšna oblika incesta po navadi traja dlje časa in sčasoma privede tudi do spolnega odnosa.

Incest, ki temelji na erotičnosti

Značilen je za panseksualne družine, kjer sta v incest mnogokrat vključena oba starša. V takšnih družinah je osnovna družinska vez med člani, projekcija eroticizma v vsakdanjiku, ki se kaže v jeziku (humor), telesnem videzu, družinski rekreaciji in obredih. V družinskih

albumih ali filmčkih lahko zasledimo tudi spolne akte. Velikokrat tudi ustvarjajo otroško pornografijo. Pri tej obliki incesta gre za osredotočenost na izzivanje in draženje ter ni nujno, da bodo spolni stiki vodili tudi v spolni odnos.

Incest, ki temelji na agresiji

Značilen je za družine, ki za strategijo s spoprijemanjem z razočaranji in frustracijami na različnih področjih življenja uporabljajo seksualizirano agresijo. Storilci so do žrtve lahko nasilni in jezni. Žrtev lahko storilcu predstavlja tudi grešnega kozla za njegovo sovraštvo do druge osebe. Oče lahko svojo hčerko spolno zlorabi, da bi se s tem maščeval svoji ženi, ker mu namenja premalo pozornosti. Brat lahko svojo mlajšo sestro spolno zlorablja, ker ga oče zavrača (telesno nasilje), ženske v družini pa favorizira.

Incest, ki temelji na besu

Povezan je z individualno psihopatologijo. Storilec svoj eksistencialni bes odigrava z enim ali več družinskimi člani. Storilčev bes izhaja iz njegove preteklosti, v kateri je bil sam žrtev nasilja, spolne zlorabe ali razvojnih kriz, kar je ustvarilo njegovo notranjo duševno strukturo, za katero je značilna trajna previdnost glede preživetja. Zloraba je lahko impulzivno-eksplozivna ali načrtovana in izvedena na preračunljiv način.

4.2 Značilnosti družin spolno zlorabljenih

Starši so tisti, ki so odgovorni za svojega otroka. Starševska vzgoja otroka bi morala biti odgovorna, saj bi s takšno vzgojo otroka lahko zaščitili pred nevarnostjo zanemarjanja, trpinčenjem (spolno, čustveno) in otroku omogočili prijetno življenje (Bouwkamp, 1996).

Spolna zloraba v družini je pokazatelj, da je delovanje družine moteno, saj je družinska struktura nestabilna, funkcioniranje v njej in med partnerjema pa pomanjkljivo in površno. Prav tako med starši in otroki ni čustvene povezanosti. Več časa in pozornosti starši namenjajo sebi kot lastnim otrokom, od otrok pa pričakujejo, da bodo izpolnili vsa njihova pričakovanja. Prav tako otrokom tudi ne dajejo nobene možnosti pri soodločanju pri družinskih zadevah (Bouwkamp, 1996).

Repičeva (2006a) je v svoji raziskavi primerjala avtonomnost in intimnost med družinami spolno zlorabljenih in družinami nikoli spolno zlorabljenih. V raziskavi se ni osredotočala na to, ali je bil otrok zlorabljen v ali zunaj družine. Rezultati raziskave so pokazali, da je v družinah spolno zlorabljenih slabše medsebojno spoštovanje med družinskimi člani, jasnost izražanja čustev, odgovornost, odprtost med člani družine, soočanje z ločitvami in izgubami. Prav tako se kažejo tudi težave pri spoprijemanju s konflikti, spodbujanju izražanja čustev, zaupanju med družinskimi člani, sočutju in ustvarjanju prijetnega vzdušja v družini.

V družinah, v katerih prihaja do spolne zlorabe, je odnos med družinskimi člani izkrivljen. V njih ne najdemo zaupanja, čustev in občutka varnosti, temveč skrivnost, strah in osamljenost. Otrok, ki je žrtev spolne zlorabe v družini, pogosto postane družinski grešni kozel, ki ga prepričujejo, da je neumen ali pokvarjen. Mnogokrat so v družinah, kjer se dogaja spolna zloraba, prisotni tudi alkoholizem in drugi nefunkcionalni vzorci, s katerimi se mora otrok spopadati (Bass in Davis, 1998).

Pri spolni zlorabi v družini mati redko sodeluje, mnogokrat pa ve, da se dogaja, vendar si ne upa ukrepati. Velikokrat se sama počuti prestrašeno in nemočno kot otrok, zato jezo in nemoč, ki jo čuti do storilca, znese nad svojim otrokom. Zanika sama pri sebi, da se v družini spolna zloraba dogaja, ter skrbi, da z otrokom ostaja na določeni distanci, s tem pa otroku otežuje, da bi odkril resnico (Bouwkamp, 1996). Mnoge preživele žrtve spolne zlorabe v terapijah poročajo o svojih materah, ki jih v otroštvu niso zaščitile, obvarovale pred zlorabo ter prisluhnile njihovi stiski (Repič, 2008). Pogosto se izkaže, da imajo tudi matere spolno zlorabljenih otrok zgodovino spolne zlorabe (Maker in Buttenheim, 2000, v Cvetek, 2009; Repič, 2008). K temu naj bi pripomogel negativen vpliv spolne zlorabe na starševstvo ter s tem povečal verjetnost spolne zlorabe v naslednji generaciji (Maker in Buttenheim, 2000, v Cvetek, 2009). Ker tudi matere niso bile zaščitene in nihče ni prisluhnil njihovi stiski, mnogokrat nadaljujejo vzorec, ki so se ga naučile (Repič, 2008). Tveganje spolne zlorabe v družini lahko povečujejo tudi občutki krivde in neuspehi staršev, ki so povezani z netravnimi stvarmi v njihovem življenju (Maker in Buttenheim, 2000, v Cvetek, 2009).

Incest se lahko pojavi tudi v družinah, kjer imata mati in hči dober in topel odnos, vendar je to dejanje spolne zlorabe (incest) enkratno ali traja le kratek čas. Ker hči materi zaupa, ji bo povedala, kaj se je zgodilo, ali bo mati tista, ki bo hčerko povprašala o njenem nenavadnem vedenju. Velikokrat takšne matere same podajo prijavo zoper storilca (Bouwkamp, 1996).

Očetje, ki spolno zlorabljuje svoje hčerke, običajno niso čustveno povezani s svojo ženo, zato se obrnejo k hčerki. Takšni očetje ne poznajo nobenih razmejitev, v primeru izgube kontrole nad svojimi spolnimi željami pa spolno zlorabljuje svojega otroka. Ti očetje se ne ozirajo na otroka, temveč le nase ter svojo potrebo zadovoljujejo z zlorabljanjem in mučenjem nemočnega otroka (Repič, 2008).

Bouwkamp (1996) ugotavlja, da se trpinčenje otrok povezuje predvsem z zanemarjajočim vzgojnim stilom, pri katerem se starši ne zmenijo za potrebe otroka, so od njega čustveno distancirani in pozornost posvečajo drugim stvarem. Ne zmenijo se za otrokove potrebe, temveč otroka le izkoriščajo za zadovoljevanje lastnih potreb. Takšni starši so najverjetneje bili tudi sami deležni enake vzgoje v otroštvu (Bouwkamp, 1996). S trpinčenjem otrok se povezuje tudi avtoritarni vzgojni stil, kjer starši uveljavljajo svojo avtoriteto, predvsem

tam, kjer menijo, da je to koristno za otroka (razen spolne zlorabe). Starši imajo do svojih otrok pričakovanja, ki jih morajo otroci zadovoljiti. Ko otrok zadovolji pričakovanja svojih staršev, je za to nagrajen (Bouwkamp, 1996).

Spolna zloraba v družini je redko enkratni dogodek, saj v večini primerov traja več let in je proces, ki poteka v fazah (Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007):

PRVA FAZA: Prvi poskus spolne zlorabe

Zloraba se dogodi nenadoma in se dogaja takrat, ko sta otrok in storilec sama. Na začetku zlorabljanja storilec uporablja druge vrste spolne zlorabe, kot so božanje, dotikanje telesa in genitalij, draženje erogenih con. V tej fazi storilec še ne posili otroka. Čeprav storilčeva dejanja žrtvi povzročajo ugodje, hkrati v njej sprožijo tudi občutek presenečenja, krivde, obupa in nemoči. Otrok poskuša razumeti storilčevo vedenje in z njim doseči neko spravo ter se zanaša na storilčevo obljubo, da tega ne bo več počel (Dečman Dobrnjič in Černetič, 2004, v Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007).

DRUGA FAZA: Ponovitev spolne zlorabe

Storilec dejanje spolne zlorabe ponovi, če vidi, da otrok nikomur ni povedal zanj. V odnosu do otroka postaja vse drznejši in od njega zahteva, da ga spolno zadovoljuje na načine, ki jih želi. Kljub ponovni zlorabi otrok pri sebi zanika, da se je zloraba zgodila in o njej še naprej molči. Otrok še ni sposoben razumeti dogajanja in večinoma išče izgovore, s katerimi opravičuje dejanja storilca. V tej fazi okolica spolne zlorabe ne opazi, če pri njej ni prisotno nasilje, ki bi otroku pustilo vidne telesne posledice (Dečman Dobrnjič in dr., 2002, v Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007).

TRETJA FAZA: Spolna zloraba kot sestavina odnosa

Zloraba se dogaja vse pogosteje. Otrok v tej fazi še ni pripravljen, da bi storilca razkril, a družina in okolica zaradi otrokovega nenavadnega vedenja že lahko opazita njegovo stisko. Če otrok živi v okolju, ki spolne zlorabe ne tolerira, se spolna zloraba preneha. Če otrok živi v okolju, ki tolerira dejanje spolne zlorabe, ljudje po navadi otroka obsojajo, imajo do njega neetičen in nespoštljiv odnos ter mu ne ponudijo pomoči, kar storilcu omogoča nadaljevanje zlorabe. Otrok začne verjeti, da je on kriv za to, kar se mu dogaja.

ČETRТА FAZA: Razkritje storilca

Je prelomna točka, kjer se otrok začne odločati sam in razkrije, da je žrtev spolne zlorabe, če le ima možnost. Pomoč poišče pri prijateljici, svetovalni delavki, učitelju ali kje drugje zunaj družine. Spregovori tam, kjer ima občutek, da mu bodo verjeli in mu bodo pripravljene ponuditi pomoč (Zloković in Dečman Dobrnjič, 2007).

Mnogokrat so otroci zaradi strahu, očitka krivde, sramu in lojalnosti nesposobni, da bi lahko sami poiskali pomoč in tako končali spolno zlorabo. Otroci si s težavo priznajo, da so bili žrtve spolne zlorabe, zato so odvisni od pozornosti posameznikov iz njihovega okolja, ki lahko prepoznajo znake, ki nakazujejo na spolno zlorabo (Bouwkamp, 1996).

5 SPOLNA ZLORABA IN SPOLNOST

Ljudje si želijo odnosov, v katerih bodo lahko dozorevali, se uresničevali in soustvarjali. Želijo si sočutnega in razumevajočega partnerja, ki se mu bodo lahko predali, mu pokazali svojo ranljivost in jih bo sprejel takšne, kot so (Gostečnik, 2010).

Otrok se v svojem otroštvu uči spretnosti, ki mu omogočajo intimnost. Otrok, ki v svojem otroštvu od staršev prejema ljubezen in pozornost, lahko razvije sposobnosti, s katerimi lahko vzpostavlja in vzdržuje intimne odnose z drugimi. Otrok, ki namesto ljubezni in pozornosti od svojih staršev doživlja zlorabo, ne razvije sposobnosti zaupanja. Otrok dobiva napačna sporočila o tem, kaj sta ljubezen in spolnost. Spolna zloraba otroku onemogoči naravno raziskovanje spolnosti in doživljanja njegovih spolnih želja, saj je bil s strani odraslega na bizaren način vpeljan v spolnost. Tako je posameznik spolnost namesto z uživanjem, povezal z občutki ponižanja, sramu, bolečine in odvrtnosti (Bass in Davis, 1998).

5.1 Spolna zloraba in doživljanje spolnosti v odraslosti

Nekateri posamezniki preko spolnosti doživljajo največ »flashbackov«, ki se povezujejo s prvotno spolno zlorabo. Ko spolnost postane kompulzivna in posameznik nima več kontrole nad njo, je ta najverjetneje popolnoma ločena (disociirana) od prvotne spolne zlorabe in predstavlja način, s katerim spolna zloraba še naprej ostaja na nezavedni ravni (Repič, 2008).

Spolna zloraba v otroštvu ima negativen vpliv na spolnost pri ženskah. Žrtve spolne zlorabe imajo pogosto asociacije, »flashbacke« in spomine, ki se povezujejo s specifičnim vidikom spolne zlorabe ter se lahko odražajo v psiholoških in fizioloških odzivih. Težave se kažejo v psihološkem odporu ali strahu pred vsako intimnostjo, vaginizmom in težavah z orgazmom (Marendaz in Wood, 1999). Prav tako zloraba v otroštvu lahko ovira razvoj in izražanje spolnosti v partnerskem odnosu. Čustvena bližina je lahko za žrtve zastrašujoča in neprijetna, saj imajo težave z vzpostavitvijo spolne intimnosti (Marendaz in Wood, 1999).

Courtois (1979, v Marendaz in Wood, 1999) pravi, da o težavah s spolnostjo v odraslosti poroča 80 % preživelih žrtev spolne zlorabe.

Rellini in Meston (2007) sta v raziskavi odkrila, da ima spolna zloraba negativen vpliv na spolne funkcije v odraslosti. Ista avtorja sta v drugi raziskavi ugotovila, da se spolna zloraba povezuje s slabšim spolnim vznburjenjem, spolnim nezadovoljstvom in večjim negativnim vplivom izpostavljenosti spolnim dražljajem (Rellini in Meston, 2011).

Ženske z zgodovino spolne zlorabe poročajo o več spolno tveganih vedenjih, vključno z menjavo več spolnih partnerjev (Schraufnagel, Davis, George in Norris, 2010; Senn, Carey in Vanable, 2008; Testa, VanZile-Tamas in Livingston, 2005), redkejši uporabi spolne zaščite (Senn, Carey in Coury-Doniger, 2012; Senn idr., 2008) kot tudi o dvomljivih spolnih partnerjih ali pa agresivnih (Testa idr., 2005).

Tudi Schacht, George, Davis, Heiman, Norris, Stoner in Kajumulo (2010) so v svoji raziskavi ugotovili, da imajo spolno zlorabljene ženske večjo verjetnost za spolno tvegana vedenja kot ženske, ki niso bile spolno zlorabljene. Prav tako so v raziskavi tudi ugotovili, da spolno zlorabljene ženske redkeje uporabljajo spolno zaščito med spolnim odnosom s partnerjem. V raziskavi avtorji niso našli razlik v spolnem vznburjenju pri ženskah z zgodovino spolne zlorabe in ženskah, ki niso bile spolno zlorabljene.

Posamezniki z zgodovino spolne zlorabe imajo več negativnih spolnih izkušenj in so pogosteje ponovne žrtve reviktimizacije (Loeb, Gaines, Wyatt, Zhang in Liu, 2011).

Meston, Heiman in Trapnell (1999) so v raziskavi ugotovili, da se žrtve spolne zlorabe pogosto izogibajo spolni intimnosti s partnerjem. Posamezniki se spolnosti izogibajo na različne načine. Oseba ne gre v posteljo, dokler partner ne zaspi, v posteljo hodi oblečena, spi na kavču ali v drugi sobi, lahko postane zelo zaposlena (npr. gospodinjska opravila) in vedno najde izgovor, da se izogne intimnosti s partnerjem. Neka ženska je pripovedovala, da je vedno, ko je mož domov prinesel video in čokolado, vedela, da želi z njo spolno občevati. Da bi se izognila spolni intimnosti, je našla argument, s katerim je poskušala med seboj in partnerjem povzročiti čustveno in fizično oddaljenost (Marendaz in Wood, 1999). Žrtvam se pogosto dogaja, da ob dotikih, še posebej tistih, ki jih spominjajo na prvotno spolno zlorabo, zamrznejo, ne čutijo svojega telesa, se ne morejo sprostiti in uživati v spolnosti. Preplavljajo jih občutki tesnobe in krivde. Ne samo, da se oseba izogiba spolnim odnosom, temveč bo poskušala storiti vse, kar lahko, da bi se izognila že sami misli na spolnost. Takšne osebe spolnost razumejo kot nekaj umazanega, sramotnega in krivdo vzbujajočega ter se poskušajo izogniti ne samo spolni intimnosti, temveč tudi fizični in čustveni bližini z drugimi, saj se tako zavarujejo pred ponovno prizadetostjo (Repič, 2008).

Enako sta ugotovila tudi Mills in Turnebull (2001, v Cvetek, 2009), ki pravita, da se po travmi pri posamezniku lahko zmanjša želja po spolni intimnosti. Hkrati dodajata, da je lahko slika tudi obratna in pri posamezniku pride do povečanja želje po spolnosti, zaradi kompulzivnega ponavljanja ali ker želi žrtev najti dobro izkušnjo, s katero bi lahko popravila slabo. Tako je za posameznika spolnost »droga«, s katero umiri svoje telo ter s pomočjo katere čuti najmočnejšo povezanost in pripadnost v odnosu z drugim (Repič, 2008). Spolnost enačijo z ljubeznijo oziroma spolnost pomeni, da te ima nekdo rad. V primeru partnerjeve zavrnitve spolnega odnosa se bodo v osebi prebudili občutki zavrnjenosti, neljubljenosti in zavrnjenosti (Repič, 2008).

Westerlind (1992, v Cvetek, 2009) je ugotovil, da sta pri žrtvah lahko prisotni obe skrajnosti. Oseba ima lahko obdobja preokupacije s spolnostjo, ki jo čez čas zamenja obdobje spolne nezainteresiranosti in neaktivnosti. Največkrat je spolna vzburjenost največja na začetku odnosa, s stopnjo resnosti in predanosti v odnosu pa upada.

Repič (2008) pravi, da se ambivalentnost v spolnosti kaže kot sočasno doživljanje odpora in obsedenosti s spolnostjo. Čeprav si oseba želi nežnosti in spolne intimnosti s partnerjem, hkrati čuti tudi odpor in gnus. Slednji je lahko tudi tisti, ki osebo dodatno vzburja in privlači. Posameznik med spolnim odnosom pogosto doživlja »flashbacke«, ki ga spominjajo na prvotno spolno zlorabo, v svojem partnerju pa ne vidi več ljubljene osebe, temveč podoba partnerja zamenja podoba storilca. Takrat mogoče posameznik ne bo čutil, da se prebujata spolna zloraba, saj bo njegova želja po vzburjenosti in doživetju orgazma večja. Po spolnem odnosu pa bo občutil krivdo, gnus in prezir. Spolna ambivalentnost naj bi se močno povezovala z dinamiko, ki je obstajala med žrtvijo in storilcem, ter je veliko večja pri tistih posameznikih, pri katerih je spolna zloraba trajala dlje časa in ki so jih zlorabili bližnji (Repič, 2008).

»Veliko spolno zlorabljenih pri spolnosti uporablja slikovni, vedenjski, čustveni, kinestetični ... material iz originalne travme spolne zlorabe kot pripomoček pri vzburjenosti ali ravno obratno – telo bo zamrznilo, otopelo ali doživelo pravo paniko in tesnobo« (Repič, 2008, str. 255). Repičeva (2008) je to vedenje poimenovala simptomi kompulzivne retravmatizacije.

5.1.1 Simptomi kompulzivne retravmatizacije (SKR)

»Simptomi kompulzivne retravmatizacije (SKR) so nezavedni mehanizmi, ki delujejo na osnovi »flashbackov« in kompulzivnega ponavljanja« (Repič, 2008, str. 255). Delujejo tako na psihični kot organski ravni. Simptomi kompulzivne retravmatizacije so vezani izključno na doživljanje spolnosti pri posameznikih, ki so bili žrtve spolne zlorabe. »Flashbacki« se povezujejo z originalno travmo spolne zlorabe. Oseba »flashbacke« lahko doživlja na naslednje načine (Repič, 2008):

Prek položaja telesa

Posameznik se lahko prek položaja telesa, ki spominja telo na spolno zlorabo, najhitreje vzburi ali doživi orgazem. Lahko se zgodi tudi nasprotno, ter oseba prek položaja telesa, ki ga spominja na prvotno zlorabo, najhitreje zamrzne in otopi. Če je osebo med posilstvom posiljevalec držal za zapestje, obrnjeno na hrbet, se lahko pozneje v tem položaju s partnerjem najhitreje in najbolj vzburi ali doživi orgazem. Lahko pa v tem položaju zamrzne in otopi ter ne čuti svojega telesa, lahko celo doživi panični napad.

Prek slik, vizualnih podob, dotika

Posameznik si, da bi doživel orgazem, pomaga s slikami iz prvotne spolne zlorabe. Vzburja ga, če pred svojimi očmi vidi storilca, njegovo gibanje, masturbiranje, je nasilen ali ga otipava na način, ki je enak, kot je bil med spolno zlorabo. Velikokrat partner niti ne

opazi, da je oseba v svojem svetu. Lahko pa slike povzročijo ravno nasprotno – telo osebe zablokira, zamrzne, otrpne, okamni ali doživlja tesnobna občutja.

Prek vedenja

Žrtev spolne zlorabe najbolj vzbujajo gibi, dejanja, geste, vedenje, ki spominjajo na storilca. To vedenje lahko osebo tudi odbija in v njej prebuja odpor.

Prek avditornih sporočil

Osebo najbolj vzbujajo tiste besede in stavki, ki ji jih je storilec govoril med spolno zlorabo. Oseba bo med spolnim odnosom s partnerjem najbolj uživala med izgovarjanjem opolzkih besed ali si jih bo v mislih ponavljala sama.

Prek dinamike, ki jo ima storilec z žrtvijo

Če je pri spolni zlorabi bilo prisotno nasilje, bo ravno nasilje tisto, ki bo osebo najbolj vzburilo ali zablokiralo njeno telo.

Prek čutenj, ki so bila med spolno zlorabo najbolj zablokirana ali prisotna

Če je med posilstvom obstajala verjetnost zanositve ali okužbe s spolno prenosljivo boleznijo, lahko oseba pozneje v spolnih odnosih največ adrenalina in vzburjenja doživlja ravno takrat, ko obstaja verjetnost okužbe s spolno prenosljivo boleznijo ali možnost zanositve. Jeza, strah in gnus so čutenja, ki žrtev najbolj blokirajo ali vzburijo.

Prek vonja ali okusa

Če je storilec med spolno zlorabo zaudarjal po alkoholu ali je žrtvi ejakuliral v usta, je ravno alkohol ali okus sperme tisto, kar lahko najbolj vzburja osebo.

Za simptome kompulzivne retravmatizacije je značilno naslednje (Repič, 2008):

- so neposredno povezani s travmo spolne zlorabe, saj so bili prisotni pri spolni zlorabi;
- njihovo ponavljanje je kompulzivno;
- večinoma so nezavedni, razen takrat, ko si jih oseba sama priključuje, da bi se lahko spolno vzburila;
- izključno se navezujejo samo na spolnost;
- posameznik je ponovno travmatiziran, saj ga spet odpeljejo v čas zlorabe in v njem tako močno prebudijo ta svet, da včasih ne more ločiti med preteklostjo in sedanjostjo;
- lahko postanejo tudi zasvojitveni;
- če oseba poskuša zaustaviti »flashbacke« ali se jim odpovedati, se ne vzburi (otopi) ali je vzburjenje manj intenzivno;
- skozi terapevtski proces se slike in »flashbacki« začnejo izgubljati in imajo vedno manjšo moč.

5.2 Parafilije

Repičeva (2008) meni, da so posledice spolne zlorabe lahko tudi parafilije, prek katerih posamezniki pogosto prikazujejo način, kako so bili sami zlorabljeni ali svoja doživljanja v preteklosti (Repič, 2008). Predstavljajo način iskanja odnosa z drugim preko spolnosti, ki v nobenem primeru ne predstavlja resničnega odnosa z drugim (Gostečnik, 2005). Marsh, Odlaug, Thomaris, Davis, Buchanana, Mayer in Granta (2010) so v raziskavi ugotovili, da je bilo 53,5 % posameznikov s parafilijami žrtev spolne zlorabe v preteklosti.

V DSM-IV so parafilije opredeljene kot ponavljajoče se, intenzivne spolno vzbujajoče fantazije, spolna sla ali vedenja, ki vključujejo nečloveške predmete, trpljenje ali poniževanje samega sebe ali s strani partnerja ali otroke ali druge osebe brez privolitve, ki trajajo najmanj šest mesecev. Za nekatere posameznike so parafilne fantazije ali dražljaji obvezni za erotično vzburjenost in so vedno prisotni pri spolni aktivnosti. Pri drugih do njih pride samo po epizodah (npr. morda v obdobjih stresa), medtem ko v drugih obdobjih lahko oseba spolno funkcionira brez parafilnih fantazij ali dražljajev.

EKSHIBICIONIZEM

Ekshibicionist za stopnjevanje in zadovoljevanje svoje spolne sle razkazuje svoje genitalije. Ima predvsem željo, da bi ženska ob pogledu na njegov spolni ud osupnila ali se prestrašila. V primeru, da ženska ne pokaže interesa in se odzove posmehljivo, ponižujoče ali pomilovalno, to v ekshibicionistu vzbudi obžalovanje, strah, bes in samopomilovanje (Požarnik, 1984), lahko pa svoje vedenje ponavljajo, dokler njegovo hrepenenje ni zadovoljeno (Osborne in Wise, 2005).

FETIŠIZEM

Za fetišiste je značilno, da zbirajo predmete, ki so povezani z osebo nasprotnega spola ali spolnostjo (Kobal, 2007), ter se lahko že s pogledom ali dotikanjem predmeta ali delov telesa nekoga drugega in masturbacijo spolno vzburijo. S svojim fetišem se lahko samozadovoljujejo ali med masturbacijo gledajo, se dotikajo in ovohavajo ali ejakulirajo v ali na fetiš (Požarnik, 1984).

FROTERIZEM

So spolne fantazije, nagoni ali dejanja (Repič, 2008), prek katerih oseba skuša z drgnjenjem ali dotikanjem genitalij ob dele telesa neznanih ljudi (noge, prsi, zadnjica) doživeti spolni užitek (npr. v gneči, javni prostori, izhodih iz velikih stadionov) (Kobal, 2007; Repič, 2008). Je parafilija, ki se najpogosteje pojavlja med 15. in 25. letom starosti (Repič, 2008).

VOJERIZEM

Se pojavlja le pri moških, ki s skrivnim opazovanjem golih žensk ali spolnih aktivnosti drugih oseb zadovoljujejo svojo spolno potrebo (Požarnik, 1984). Za vojerista je značilno samozadovoljevanje med ali po ritualu. Zelo redko stopijo v stik s svojo žrtvijo (Osborne in Wise, 2005). Vendar o vojerizmu govorimo šele takrat, ko je to edini način, s katerim se posameznik lahko spolno vzburi (Požarnik, 1984).

TRANSVESTITSKI FETIŠIZEM

Je vedenje, pri katerem si posameznik oblači nekatere dele spodnjega perila in/ali obleke, ki so značilne za nasprotni spol, ter tako doseže spolni užitek. Motnja je značilna samo za moške. Fantazije, ki jo spremljajo, so heteroseksualne, saj naj bi posameznik v spolnosti hkrati doživljal žensko in moško vlogo (Kobal, 2007).

SPOLNI SADIZEM IN SPOLNI MAZOHIZEM

Gre za način, pri katerem se oseba spolno vzburi, ko drugemu povzroča psihično ali fizično bolečino (Osborne in Wise, 2005). Po navadi gre za sadomazohistično igro, pri kateri se izmenjujejo tudi vloge. Mazohizem težko povsem ločimo od sadizma, saj se v seksualnih igrah velikokrat pojavljata skupaj. Oseba doživi spolno zadovoljitev ali vznurjenje samo takrat, ko jo partner ali oseba, s katero ima spolni odnos, zaničuje in ji povzroča bolečino (Kobal, 2007).

PEDOFILJA

Je spolna nagnjenost do otrok. Odrasel posameznik poskuša svojo spolno potrebo in želje zadovoljiti s pomočjo otrok (Požarnik, 1984). Po navadi izbirajo deklice, stare med osem in deset let, dečki pa so malo starejši. Deklice so pogostejše žrtve. Nekateri pedofili so nagnjeni izključno samo do otrok. Nekateri so spolno aktivni tudi v odrasli populaciji. Pedofili so lahko obeh spolov, vendar je moških več. Velika večina jih je bila tudi samih žrtev spolne zlorabe v otroštvu (Požarnik, 1984).

Diagnostični kriteriji za pedofilijo po DSM-IV:

- posameznik je star vsaj 16 let ali več, in vsaj pet let starejši od otroka;
- v obdobju najmanj šest mesecev so značilne ponavljajoče se, intenzivno seksualno vznurjajoče fantazije, spolna sla ali vedenja, ki vključujejo spolno aktivnost s predadolescentnim otrokom ali otrokom (starimi 13 let ali manj);
- fantazije, spolna sla ali vedenje povzročijo klinično stisko ali okupacijo v socialnih, poklicnih ali drugih pomembnih področjih delovanja.

5.3 Zasvojenost s spolnostjo

Zasvojenost je bolezen, pri kateri posameznik ponavlja in stopnjuje škodljivo vedenje. Čeprav se zaveda, da je takšno vedenje škodljivo in želi prenehati z njim, tega ne more storiti, saj bi doživel neprijetno abstinenčno (odtegnitveno) reakcijo (Carnes, 2006).

»O zasvojenosti s seksom govorimo šele takrat, ko se pojavi neustavljiva potreba po ponavljanju takšnega vedenja in se razvije v prisilno obnašanje, ki ga posameznik ne more nadzorovati« (Carnes, 2006, str. 19).

Za zasvojene s spolnostjo je značilna čezmerna masturbacija, masturbacija med gledanjem seksualnih vsebin na televiziji, računalniku, v revijah ali pri opazovanju predmetov (npr. kopalke, perilo), pogost seks s prostitutkami, anonimni seks z različnimi osebami, seks z neznanci, ki jih iščejo po barih, lahko tudi obiskovanje krajev, ki so seksualno obarvani (npr. saloni za erotične masaže, trgovine z erotičnimi pripomočki) (Carnes, 2006).

Posamezniki, ki so bili v svojem otroštvu spolno zlorabljeni, imajo večjo možnost, da bodo v odraslosti zasvojeni s seksualnostjo, saj je bilo kar 81 % posameznikov, ki so bili zasvojeni s spolnostjo, spolno zlorabljenih v otroštvu. Posamezniki lahko imajo tudi več zasvojenosti hkrati (npr. sočasna zasvojenost z alkoholom in spolnostjo) (Carnes, 2006).

Zasvojeni s spolnostjo nadaljujejo s tistim, kar se jim je zgodilo kot otrokom ali odraslim, in podzavestno upajo, da jih bo kdo ustavil, začutil njihovo notranjo stisko, jim ponudil pomoč in podporo. Lahko pa je način, s katerim se žrtev spolne zlorabe spopada z ovirami, beži ali otopi od bolečine in zapolnjuje praznino, ki jo čuti (Repič, 2008).

Veliko posameznikov s spolno zasvojenostjo spolnost doživlja kot sramotno. Sramujejo se svojega vedenja, najbolj tega, da ga ne morejo nadzorovati. Občutek sramu je najmočnejši ob koncu seksualnega dejanja (Carnes, 2006).

Posameznik si želi spolne bližine s partnerjem, ker ga ljubi in mu je zanj mar ter je to zanj način, da se z njim še bolj poveže. Seks je lahko tudi tisti, s katerim posameznik želi ublažiti svoje občutke strahu, jeze, žalosti, sovraštva ali negotovosti. To lahko počne, da bi dobil občutek pomembnosti ali da bi sprostil napetost, ki jo čuti (Carnes, 2006). Vendar seks ne more zapolni praznine, ki jo je posamezniku povzročila zloraba, saj če v spolnost vstopa iz napačnih razlogov in želi s seksom nadomestiti tisto, kar res potrebuje, to v njem povzroči občutek notranje praznine in le še povečuje občutek nezadovoljstva, brezupa ali jeze (Carnes, 2006).

6 SKLEPI

Na podlagi pregleda literature smo želeli izvedeti, kakšne posledice ima spolna zloraba na posameznike, ki so bili spolno zlorabljeni. V diplomskem delu smo spregovorili o tem, kaj je spolna zloraba, kakšne so njene posledice, kdo so osebe, ki spolno zlorabljuje otroke, kakšne so značilnosti družin, iz katerih prihajajo spolno zlorabljeni. Posebno pozornost pa smo namenili vplivu spolne zlorabe na doživljanje spolnosti v odraslosti. Ugotovili smo, da ima spolna zloraba negativen vpliv na spolnost v odraslosti, saj preživele žrtve spolne zlorabe pogosto poročajo o težavah s spolnim vzburjenjem, spolnem nezadovoljstvu, občutkih strahu in krivde ter preokupaciji s spolnostjo. Prav tako se posamezniki soočajo s težavami v partnerskih odnosih, saj velikokrat čutijo strah in neprijetne občutke, ki spominjajo na spolno zlorabo, ter se izogibajo intimnosti s partnerjem, čeprav ga imajo radi. Žrtve spolne zlorabe se pogosto čutijo odgovorne za spolno zlorabo in mislijo, da jih bodo ljudje obsojali ali zapustili, ko jim bodo priznali, da so bili v otroštvu spolno zlorabljeni. Posamezniki imajo tudi težave z zaupanjem pri svojem partnerju in ljudeh. Menimo, da posamezniki z izkušnjo spolne zlorabe v današnji družbi čutijo velik pritisk, saj nas družba in mediji nenehno »posiljujejo« s seksualnimi vsebinami, mlade pa napeljujejo k zgodnji spolnosti.

Čeprav žrtve spolne zlorabe okolici pošiljajo znake in kličejo na pomoč, so žal ti znaki zaradi nepoznavanja spolne zlorabe vse prevečkrat spregledani. Menimo, da bi bilo treba v šolah spregovoriti o tej tematiki, ter o spolni zlorabi in znakih, ki lahko kažejo na možnost spolne zlorabe, poučiti učitelje, vzgojitelje in druge posameznike, ki se ukvarjajo z otroki. Prav tako smo mnenja, da bi bilo potrebno mlade že v otroštvu poučiti o spolnosti in tem, kaj je dovoljeno in kaj ne oziroma kateri dotiki so primerni in kateri ne. Menimo, da bi bilo dobro, da bi šolski psihologi imeli z vsakim učencem individualne ure, kjer bi lahko vsakega otroka spoznali in tako morda prej odkrili morebitne težave, ki ga pestijo.

Z diplomskim delom želimo širiti informacije o spolni zlorabi, saj menimo, da je tej posvečeno premalo pozornosti, da se ljudje premalo zavedajo o pogostosti spolne zlorabe in njenih posledicah, ki jih pusti na posamezniku. Prav tako želimo tudi opozoriti na to, kako zelo je pomembno, da spolno zlorabljeni dobijo ustrezno pomoč in predelajo travmo ter, da se ljudje naučimo in smo pozorni na znake, ki lahko nakazujejo na spolno zlorabo. S tem bi lahko pripomogli k zgodnejšemu odkrivanju in preprečevanju spolnih zlorab ter zmanjševanju strpnosti do teh. Vsak otrok si zasluži lepo otroštvo. Tega bi se morali zavedati in delovati na način, s katerim bi preprečevali spolne zlorabe.

Veliko raziskav, ki se povezujejo s spolno zlorabo in težavami v spolnosti, je narejenih predvsem na ženskih vzorcih. Za nadaljnje raziskovanje tega področja predlagamo več raziskav o vplivu spolne zlorabe na doživljanje spolnosti pri moških. Prav tako bi bilo potrebnih več raziskav o povezanosti spolne zlorabe in parafilij.

7 LITERATURA IN VIRI

Afifi, T. O., MacMillan, H. L., Boyle, M., Taillieu, T. in Cheung, K. (2014). Child Abuse and Mental Disorders in Canada. *Canadian Medical Association Journal*, 186 (9), 324-332.

Bain, O. in Sanders, M. (1996). *Ko pride na dan: vodič za mlade, ki so bili spolno zlorabljeni*. Ljubljana: Co Libri.

Bass, E. in Davis, L. (1998). *Pogum za okrevanje: priročnik za ženske, ki so preživele spolno zlorabo v otroštvu*. Ljubljana: Liberalna akademija in Visoka šola za socialno delo.

Beitchman, J. H., Zucker, K. J., Hood, J. E., DaCosta, G. A., Akman, D. in Cassavia, E. (1992). A Review of the Long-Term Effects of Child Sexual Abuse. *Child Abuse and Neglect*, 16 (1), 101-118.

Bouwkamp, R. (1996). *Psihosocialna terapija pri spolni zlorabi v družini*. Logatec: Firis.

Brecelj-Kobe, M., Rujevič, J. in Udovič, B. (2004). Nasilje in spolna zloraba v družini. V O. T. Grad (ur), *Pogovori z ljudmi v duševnih stiskah* (173-198). Ljubljana: Založba ZRC.

Carnes, J. P. (2006). *Ne recite temu ljubezen: pot iz seksualne zasvojenosti*. Ljubljana: Studio Moderna.

Courtois, C. (1997). Healing the Incest Wound: A Treatment Update with Attention to Recovered – Memory Issues. *American Journal of Psychotherapy*, 51 (4), 464-493.

Cvetek, R. (2009). *Bolečina preteklosti: travma, medosebni odnosi, družina, terapija*. Celje: Celjska Mohorjeva založba.

Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 4th ed. (1994). Washington DC: American Psychiatric Association.

DiLillo, D. in Long, P. J. (1999). Perceptions of Couple Functioning Among Female Survivors of Child Sexual Abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 7 (4), 59-76.

Finkelhor, D. in Browne, A. (1985). The Traumatic Impact of Child Sexual Abuse: A Conceptualization. *American Journal of Orthopsychiatry*, 55 (4), 530-541.

Frei, K. (1996). *Spolna zloraba: z odkrito besedo do varnosti*. Ljubljana: Založba Kres.

Gostečnik, C. (2002). *Sodobna psihoanaliza*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Gostečnik, C. (2005). *Psihoanaliza in religiozno izkustvo*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Gostečnik, C. (2010). *Neprodirna skrivnost intime*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Gostečnik, K. (1997). *Človek v začaranem krogu*. Ljubljana: Brat Frančišek: Frančiškanski družinski center.

Kendall-Tackett, K., Meyer Williams, L. in Finkelhor, D. (1993). Impact of Sexual Abuse on Children: A Review and Synthesis of Recent Empirical Studies. *Psychological Bulletin*, 113 (1), 164-180.

Kobal, M. F. (2007). *Psihopatologija za varnostno in pravno področje*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.

Končnik Goršič, N. (1995). *Spolna zloraba otrok*. V M. in V. Ribičič in N. Končnik Goršič (ur.), *Izbor prispevkov ob 40-letnici*. Ljubljana: Birografika BORI.

Kopman Erzar, K. (2006). *Ljubezen umije spomin*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Loeb, T. B., Gaines, T., Wyatt, G. E., Zhang, M. in Liu, H. (2011). Associations Between Child Sexual Abuse and Negative Sexual experience and Revictimization Among Women: Does Measuring Severity Matter?, *Child Abuse and Neglect*, 35 (11), 946-955.

Marendaz, L. in Wood, K. (1999). *The Effects of Childhood Sexual Abuse on Female Sexuality: a Model of Intervention*. Australia: Eastern Centre Against Sexual Assault.

Markham, U. (1999). *Travme iz otroštva: kako prepoznamo in odpravimo boleče spomine*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Marsh, P., Odlaug, B., Thomarios, N., Davis, A., Buchanan, S., Meyer, C. in Grant, J. (2010). Paraphilias in adult psychiatric inpatients. *Annals of Clinical Psychiatry*, 22 (2), 129-134.

Meston, C. M., Heiman, J. R. in Trapnell, P. D. (1999). The Relation Between Abuse and Adult Sexuality. *The Journal of Sex Research*, 36 (4), 385-395.

Mikuš Kos, A. (2001). Psihične travme v otroštvu in adolescenci. V T. Samec in V. Slodnjak (ur.), *Psihične travme v otroštvu in adolescenci (7-27)*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.

Mikuš Kos, A. in Slodnjak, V. (2000). *Nesreče, travmatski dogodki in šola: pomoč v stiski*. Ljubljana: DZS.

Miller, K. (2000). *Otrok v stiski: priročnik za vzgojitelje, učitelje, strokovnjake in starše, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo stiske, krize, stres*. Ljubljana: Educy.

Mršević, Z. (1997). Posledice spolne zlorabe otrok incestnega tipa. Ljubljana: *Socialno delo*.

Osborne, C. in Wise, T. (2005). Paraphilias. V R. Balon in R. T. Segraves (ur.), *Handbook of sexual Dysfunction* (293-329). Broken Sound Parkway NW: Taylor and Francis Group.

Požarnik, H. (1984). *Zdrava in motena spolnost: običajno spolno vedenje, spolne motnje in odkloni, zdravljenje*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Rellini A. H. in Meston, C. M. (2011). Sexual Self-Schemas, Sexual Dysfunction, and Sexual Responses of Women with a History of Childhood Sexual Abuse. *Archives of Sexual Behavior*, 40 (8), 351-362.

Rellini, A. in Meston, C. (2007). Sexual Function and Satisfaction in Adults Based on the Definition of Child Sexual Abuse. *The Journal of Sexual Medicine*, 4 (5), 1312-1321.

Repič, T. (2005). Fizična zloraba v otroštvu in strah pred intimnostjo v partnerskem odnosu. *Psihološka obzorja*. Ljubljana: Društvo psihologov Slovenije.

Repič, T. (2006a). Avtonomija in intimnost v družini kot dejavnik tveganja za spolno zlorabo. *Psihološka obzorja*, 15 (1), 111-125.

Repič, T. (2006b). Spolna zloraba fantov v otroštvu: prevalenca, značilnosti žrtev, njihovih družin in storilcev ter posledice, ko zlorablja moški in ko ženska. *Psihološka obzorja*, 15 (2), 89-101.

Repič, T. (2008). *Nemi kriki spolne zlorabe in novo upanje*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Rojšek, J. (2002). Spolna zloraba- psihološke in psihodinamične lastnosti ter dogajanja pri storilcu, partnerju in žrtvi. *Psihološka obzorja*, 11 (3), 39-53.

Rus Makovec, M. (2003). *Zloraba moči in duševne motnje ter poti iz stiske*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Schacht, R., George, W. H., Davis, K. C., Heiman, J., Norris, J., Stoner, S. in Kajumulo, K. (2010). Sexual Abuse History, Alcohol Intoxication, and Women's Sexual Risk Behaviour. *Archives of Sexual Behavior*, 39 (4), 898-906.

Schraufnagel, T. J., Davis, K. C., George, W. H. in Norris, J. (2010). Childhood Sexual Abuse in Males and Subsequent Risky Sexual Behaviour: A Potential Alcohol Use Pathway. *Child Abuse & Neglect*, 34 (5), 369-378.

Senn, T. E., Carey, M. P. in Coury-Doniger, P. (2012). Mediators of the Relation between Childhood Sexual Abuse and Women's Sexual Risk Behavior: A Comparison of Two Theoretical Frameworks. *Archives of Sexual Behavior*, 41 (6), 1363-1377.

Senn, T. E., Carey, M. P. in Vanable, P. A. (2008). Childhood and Adolescent Sexual Abuse and Subsequent Sexual Risk Behavior: Evidence from Controlled Studies, Methodological Critique, and Suggestions for Research. *Clinical psychology review*, 28 (5), 711-735.

Šraj, T. (2010). Spolne zlorabe: povezanost psihičnih posledic s starostjo ob zlorabi, s trajanjem zlorabe in podporo žrtvam v okolju. *Psihološka obzorja*, 19 (2), 49-67.

Testa, M., VanZile-Tamsen, C. in Livingston, J. A. (2005). Childhood Sexual Abuse, Relationship Satisfaction, and Sexual Risk Taking in a Community Sample of Women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73 (6), 1116-1124.

Van Loon, A. M. in Klarik, D. (2005). *Reclaiming Myself After Child Sexual Abuse*. Australia: Royal District Nursing Service Foundation of South Australia.

W. Putman, F.(2003). Ten- Year Research Update Review: Child Sexual Abuse. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42 (3), 269-278.

Waiss, M.in Galle, I. (1996). *V labirintu spolnih zlorab; delo z žrtvami, storilci in starši*. Ljubljana: Forma 7.

Združenje proti spolnemu zlorabljanju. Spolna zloraba otrok. http://www.spolna-zloraba.si/?page_id=161. Pridobljeno 26.7.2014.

Zloković, J in Dečman Dobrnjič, O. (2007). *Zaprte oči ne vidijo zla: trpinčenje, zanemarjanje in spolna zloraba otrok – odgovornost družine, družbe in šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.